

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

**з теми ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРАЦІЇ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ**

Виконала: здобувачка вищої
освіти
освітньої програми Початкова освіта
спеціальності 013 Початкова освіта
заочної форми здобуття вищої освіти
Бешлей Іуліанія Олегівна

Керівник: Третяк Н. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент, доцент кафедри теорії
та методик початкової освіти

Рецензент: Гордійчук М.С.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент
кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Кам'янець-Подільський

2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	6
1.1. Науковий аналіз проблеми «інтеграція», «комунікативна компетентність», «навчальна діяльність» у психолого-педагогічній літературі.....	6
1.2. Вікові особливості розвитку комунікативних умінь і самоорганізації в молодшому шкільному віці в контексті НУШ.....	12
1.3. Роль шкільного курсу української мови та літературного читання у формуванні комунікативної компетентності.....	20
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З МЕТОДИКОЮ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ	40
2.1. Самоорганізація як ключова умова ефективного навчання учнів початкової школи в контексті Нової української школи.....	40
2.2. Організація, етапи і методика проведення педагогічного експерименту.....	44
2.3. Аналіз результатів експериментального навчання.....	57
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Сучасна початкова освіта в Україні орієнтується на всебічний розвиток особистості дитини, зокрема на формування життєво необхідних компетентностей, серед яких ключовою є комунікативна компетентність. В умовах інформаційного суспільства, постійного соціального та культурного обміну, здатність ефективно спілкуватися стає важливою передумовою успішної соціалізації та навчання.

Формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів набуває особливого значення, оскільки саме в молодшому шкільному віці відбувається інтенсивне становлення мовлення, мислення, навичок взаємодії, толерантності та емоційного інтелекту. Одним із основних засобів розвитку мовленнєвої та комунікативної діяльності є уроки української мови та літературного читання.

Водночас, традиційні підходи до викладання не завжди повною мірою сприяють розвитку гнучких комунікативних навичок, орієнтованих на сучасні виклики. У зв'язку з цим зростає потреба в інтеграції навчального матеріалу, що дозволяє поєднувати знання з різних освітніх галузей, збагачувати мовленнєве середовище учнів, стимулювати міжпредметні зв'язки та формувати цілісну мовну картину світу.

У межах Концепції Нової української школи інтегрований підхід набуває особливої актуальності. Він забезпечує можливості для реалізації компетентнісного навчання, а також створює умови для розвитку критичного мислення, мовленнєвої активності, умінь слухати, висловлювати власну думку, працювати в команді.

Таким чином, **актуальність** теми дослідження зумовлена потребою пошуку ефективних шляхів формування комунікативної компетентності молодших школярів у межах інтегрованих підходів на уроках української мови та літературного читання.

Об'єкт дослідження – процес формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів.

Предмет дослідження – інтегровані форми роботи на уроках української мови та літературного читання як засіб формування комунікативної компетентності.

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови ефективного формування комунікативної компетентності молодших школярів шляхом інтеграції змісту навчання української мови та літературного читання.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні основи поняття «комунікативна компетентність» у контексті початкової освіти.
2. З'ясувати психолого-педагогічні особливості розвитку комунікативних умінь у молодшому шкільному віці.
3. Дослідити потенціал інтеграції на уроках української мови і літературного читання у формуванні комунікативної компетентності.
4. Розробити й апробувати систему інтегрованих завдань та методик для розвитку комунікативних навичок.
5. Проаналізувати результати експериментальної перевірки ефективності запропонованої методики.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз психолого-педагогічної літератури, порівняння, систематизація;
- емпіричні: педагогічне спостереження, опитування, анкетування, бесіди з учителями та учнями;
- педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи);
- методи кількісної та якісної обробки результатів.

Практичне значення дослідження полягає в розробці комплексу інтегрованих методичних прийомів і завдань для формування комунікативної компетентності молодших школярів, які можуть бути використані у практиці роботи вчителів початкових класів.

Експериментальна база дослідження: Бернівська гімназія Кельменецької селищної ради Дністровського району Чернівецької області.

Апробація та впровадження результатів роботи здійснювалася через участь у науково-практичних студентських конференціях, а саме: XII Всеукраїнська науково-практична студентська конференція міжнародною участю «Науковий простір студента: пошук і знахідки», де пройшла підвищення кваліфікації тривалістю 6 годин (0,2 кредити ЄКТС) 25 березня 2025 року (**«Використання цифрових технологій для інтеграційного навчання української мови та літературного читання»**); Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання (**«Використання нетрадиційних технік образотворчого мистецтва для розвитку творчого потенціалу дітей»**), а також публікацію тез доповідей у збірнику матеріалів наукових досліджень конференцій та магістрантів Кам'янець-подільського національного університету імені Івана Огієнка (**«Застосування арт-терапії у навчальному процесі початкової школи для розвитку творчого мислення»**). Апробація матеріалів дослідження частково впроваджувалася під час проходження педагогічної практики. Основні положення, результати дослідження обговорювалися під час виступів на кафедрі теорії та методик початкової освіти.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження було спрямоване на вивчення проблеми формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами інтеграції на уроках української мови та літературного читання. Теоретичний аналіз, а також практичний педагогічний експеримент дозволили сформулювати ґрунтовні наукові висновки, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

У процесі аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури було встановлено, що інтеграція як педагогічна технологія відіграє ключову роль у формуванні комунікативної компетентності учнів. Вона забезпечує комплексний підхід до навчання, поєднуючи знання, уміння та навички з різних лінгвістичних розділів та дисциплін, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку зв'язного мовлення. Інтеграція допомагає формувати цілісний мовленнєвий досвід, необхідний для успішної комунікації в різних життєвих ситуаціях.

Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі початкової школи суттєво впливає на розвиток комунікативних умінь учнів. Комп'ютерні засоби створюють умови для активної взаємодії, стимулюють розвиток усного та письмового мовлення, формують навички слухання, аргументації та роботи в команді. Завдяки можливостям онлайн-комунікації, інтерактивних вправ, створення мультимедійних проектів та критичного аналізу інформації, комп'ютерні технології сприяють формуванню комплексної комунікативної компетентності молодших школярів. Окрім цього, робота з комп'ютером розвиває самоорганізацію, мотивацію до навчання та вміння відповідально ставитися до отриманої інформації. Таким чином, інтеграція комп'ютерних технологій у навчальний процес є важливим чинником сучасного комунікативного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

Окрім впливу на комунікативний розвиток, комп'ютерні технології суттєво сприяють формуванню самоорганізації учнів початкової школи. Робота з комп'ютером вчить дітей планувати власну діяльність, самостійно вибирати способи виконання завдань, контролювати свої дії та коригувати їх без постійного зовнішнього контролю. Це розвиває навички відповідальності,

дисциплінованості та мотивації, що є ключовими складовими ефективної навчальної діяльності. Саме тому використання комп'ютерних засобів у навчальному процесі не лише підвищує якість засвоєння матеріалу, а й формує у молодших школярів навички, необхідні для успішного подальшого навчання та саморозвитку.

Окрім впливу на комунікативний розвиток, комп'ютерні технології суттєво сприяють формуванню самоорганізації учнів початкової школи. Робота з комп'ютером вчить дітей планувати власну діяльність, самостійно вибирати способи виконання завдань, контролювати свої дії та коригувати їх без постійного зовнішнього контролю. Це розвиває навички відповідальності, дисциплінованості та мотивації, що є ключовими складовими ефективної навчальної діяльності.

Крім того, використання комп'ютерних засобів значно підвищує навчальну мотивацію молодших школярів, оскільки забезпечує яскравість, динамічність та інтерактивність навчального матеріалу, що сприяє активізації пізнавальної діяльності, формуванню позитивного ставлення до навчання та прагнення до самостійного оволодіння знаннями.

Таким чином, застосування комп'ютерних технологій у навчальному процесі не лише покращує якість засвоєння матеріалу, а й розвиває комунікативні вміння, формує навички самоорганізації і сприяє посиленню навчальної мотивації, що є запорукою успішного навчання і особистісного розвитку учнів.

У роботі було доведено, що комунікативна компетентність молодших школярів формується з урахуванням їх вікових особливостей та індивідуальних можливостей. Соціальне оточення, сімейне виховання, рівень мовленнєвого середовища мають суттєвий вплив на мовленнєвий розвиток дитини. Саме тому навчальний процес повинен бути гнучким, індивідуалізованим, що враховує особливості кожного учня і сприяє максимально ефективному розвитку комунікативних умінь.

Експериментальна частина дослідження підтвердила, що застосування інтегрованого підходу в навчанні української мови та літературного читання

суттєво підвищує рівень комунікативної компетентності молодших школярів. Учні, які навчалися за програмою з інтеграцією, показали значні покращення у володінні зв'язним мовленням, умінні вести діалог, аргументувати власну думку, слухати співрозмовника та адекватно реагувати на нього. Зростання рівня комунікативних умінь відбувалося за рахунок послідовного поєднання лінгвістичного матеріалу з літературним читанням та практичними комунікативними вправами.

Важливу роль у процесі формування комунікативної компетентності відіграє методична грамотність учителя, його здатність організувати навчальний процес так, щоб урок став інтегрованим, цікавим і ефективним для учнів. Вчитель виступає не лише як транслятор знань, а й як фасилітатор, що створює умови для активної мовленнєвої діяльності, стимулює пізнавальний інтерес і творчість учнів.

Інтеграція матеріалу на уроках української мови та літературного читання відповідає вимогам сучасної освіти і сприяє реалізації концепції Нової української школи. Вона допомагає формувати не лише мовленнєві, а й ключові компетентності учнів, які необхідні для їхнього успішного самореалізації в соціумі.

Отже, результати дослідження підтверджують, що інтегрований підхід є дієвим інструментом розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Це дає підстави рекомендувати активне впровадження інтеграції в освітній процес початкової школи з метою підвищення якості навчання та всебічного розвитку учнів.

У перспективі доцільно продовжити дослідження в напрямку розробки дидактичних матеріалів та методичних рекомендацій для вчителів щодо організації інтегрованих уроків, а також вивчити вплив інтеграції на формування інших важливих компетентностей молодших школярів, зокрема критичного мислення, творчих здібностей, інформаційної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах. Київ : Літера, 2020. 250 с.
2. Беляєв О. М. Комунікативна спрямованість уроків української мови в початкових класах. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 1. С. 25–29.
3. Бех І. Д. Молодший школяр у вікових закономірностях. *Початкова школа*. 2019. № 1. С. 10–13.
4. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2021. 210 с.
5. Бондаренко Л. В. Розвиток комунікативної компетентності в молодших школярів. *Педагогічні науки*. 2020. № 4. С. 45–50.
6. Вакуленко Л. І. Інтеграція навчального матеріалу на уроках української мови та літературного читання. *Освітні технології*. 2021. № 3. С. 22–28.
7. Глазова О. П. Розвиток комунікативної компетентності на уроках української мови в початковій школі. *Початкова школа*. 2021. № 4. С. 7–12.
8. Гнатюк С. М. Комунікативна компетентність як основа мовленнєвого розвитку молодших школярів. *Вісник освіти*. 2018. № 2. С. 35–40.
9. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології у початковій школі: методичний посібник. Харків : Основа, 2021. 234 с.
10. Державний стандарт початкової освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogostandartu-pochatkovoyi-osviti>
11. Жук О. П. Методика формування мовленнєвих умінь у початковій школі. Київ, 2019. 176 с.
12. Задорожня Н. В. Комунікативні стратегії у навчанні молодших школярів. *Педагогіка і психологія*. 2020. № 5. С. 15–20.
13. Зеленська Л. Д., Саакова С. О. Нова українська школа – стан та перспективи. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-1\(184\)-5-7](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-1(184)-5-7).

- 14.Іванова Л. М. Засоби інтеграції на уроках української мови. *Методичний журнал*. 2022. № 1. С. 12–18.
- 15.Козак Л. П. Використання комп'ютерних технологій у початковій школі. *Педагогіка і психологія*. 2020. № 3. С. 45–50.
- 16.Комарова О. М. Комунікативно-мовленнєвий розвиток молодших школярів у контексті компетентнісного підходу. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 5. С. 22–27.
- 17.Концепція «Нова українська школа». МОН України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua>
- 18.Кравець С. В. Використання інтеграції як засобу формування комунікативної компетентності учнів початкових класів. *Українська мова і література в початковій школі*. 2021. № 2. С. 17–20.
- 19.Кравченко Л. О. Комп'ютерні технології в освіті: дидактичний аспект. Київ : Логос, 2020. 232 с.
- 20.Кузьменко Т. В. Формування комунікативної компетентності через інтегративні уроки. *Початкова школа*. 2019. № 6. С. 30–35.
- 21.Лісіна Л. Дослідження проблем методичної підготовки вчителів початкової школи: синергетичний підхід. *Психолого-педагогічний супровід фахового зростання особистості в системі неперервної професійної освіти: міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Бердянськ, м. Бердянськ, 26– 27 листоп. 2020 р.* 2020. С. 62–65.
- 22.Литвиненко Н. В. Роль інтеграції у розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів. *Освітній простір*. 2021. № 4. С. 40–45.
- 23.Мірошниченко Л. І., Ткачук О. М. Цифрові технології у навчанні молодших школярів. *Початкова школа*. 2022. № 4. С. 8–12.
- 24.Мозуль Л. С. Інтеграція мовного і літературного компонентів у курсі української мови: комунікативний підхід. *Українська мова і література в школі*. 2022. № 4. С. 15–19.
- 25.Морозова Т. П. Комунікативна компетентність у молодших школярів: теорія і практика. Харків : Основа, 2020. 234 с.

26. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : МОН України, 2016. 123 с.
27. Павленко В. О. Інтеграція уроків мови і літератури як засіб формування комунікативної компетентності. *Вісник педагогіки*. 2019. № 3. С. 25–31.
28. Паламарчук Л. О. Комунікативна спрямованість уроків української мови. *Початкова школа*. 2018. № 5. С. 9–12.
29. Петренко В. В. Розвиток комунікативних вмінь у молодших школярів засобами інтеграції. *Вісник освіти*. 2021. № 5. С. 32–37.
30. Пометун О. І., Пироженко Л. С. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2020. 210 с.
31. Прохоренко Л. І. Формування комунікативної компетентності в умовах реалізації інтегрованого підходу. *Початкова освіта*. 2020. № 3. С. 14–17.
32. Руденко О. І. Комп'ютерні технології у формуванні пізнавальної мотивації молодших школярів. *Вісник науки і освіти*. 2022. № 6. С. 41–48.
33. Савченко О. Я. Концепція і реалізація інтегрованого навчання в початковій школі. *Початкова освіта*. 2019. № 3.
34. Семенюк Т. В. Вплив інформаційних технологій на розвиток комунікативних умінь у школярів. *Психолого-педагогічний журнал*. 2021. № 3. С. 50–55.
35. Сидоренко М. І. Самоорганізація учнів початкової школи: теорія і практика. *Педагогічні науки*. 2018. № 2. С. 22–28.
36. Соколов С. А. Психологія навчання: сучасні підходи. Київ : Вища школа, 2019. 288 с.
37. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Освіта, 2017. 352 с.
38. Тарасенко Л. В. Мультимедійні технології у навчанні молодших школярів. *Вісник педагогіки*. 2020. № 8. С. 39–44.
39. Терещенко М. О. Особливості формування комунікативної компетентності молодших школярів на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2020. № 9. С. 44–49.

- 40.Ткаченко О. В. Комп'ютерні технології як засіб мотивації навчальної діяльності молодших школярів. *Педагогічний журнал*. 2022. № 4. С. 55–60.
- 41.Федоренко О. М. Інноваційні технології навчання у початковій школі. Харків : Фоліо, 2021. 176 с.
- 42.Хмельницька Н. П. Інтегративний підхід у викладанні української мови та літератури в початкових класах. *Освітня думка*. 2018. № 6. С. 15–20.
- 43.Черненко І. І. Використання мультимедійних технологій у навчанні молодших школярів. *Освітні технології*. 2025. № 2. С. 27–33.
- 44.Шевченко Г. В. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи. *Вісник психології*. 2024. № 3. С. 40–45.
- 45.Шелестова Л. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами мовленнєвої діяльності. *Початкова школа*. 2020. № 6. С. 18–22.
- 46.Шиян Р. Б. Інтегроване навчання у Новій українській школі: методологія, технології. Львів, 2020.
- 47.Ярошенко О. Г. Комунікативна компетентність молодших школярів: монографія. Чернігів : ЧНПУ, 2015.
- 48.Яценко Т. С. Глибинна психологія в навчанні молодших школярів. Київ : Либідь, 2022. 216 с.
- 49.Anderson, J. R. *Cognitive Psychology and Its Implications*. New York: Worth Publishers, 2015.
- 50.Becker, H. J. *Teaching, Technology and Teacher Education*. Washington: AACE, 2016.
- 51.Dede, C. *Digital Teaching Platforms: Customizing Classroom Learning for Each Student*. Teachers College Press, 2017.
- 52.Ertmer, P. A., & Ottenbreit-Leftwich, A. T. Teacher Technology Change: How Knowledge, Confidence, Beliefs, and Culture Intersect. *Journal of Research on Technology in Education*, 2018, 40(3), 255-284.

53. Hattie, J. *Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning*. Routledge, 2019.
54. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. Cooperative Learning and Social Interdependence Theory. *Educational Psychology Review*, 2020, 10(3), P. 287-302.
55. Kozma, R. B. Technology and Classroom Practices: An International Study. *Journal of Research on Technology in Education*, 2019, 31(1), P. 1-14.
56. Marzano, R. J. *Classroom Instruction That Works: Research-Based Strategies for Increasing Student Achievement*. ASCD, 2016.
57. Mishra, P., & Koehler, M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. *Teachers College Record*. 2017, 108(6), P. 1017-1054.
58. OECD. *Students, Computers and Learning: Making the Connection*. OECD Publishing, 2015.
59. Prensky, M. Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*, 2001, 9(5), 1-6.
60. Robinson, K. *Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education*. Viking, 2018.
61. Salomon, G. *Interaction of Media, Cognition, and Learning*. Routledge, 2020.
62. Selwyn, N. *Education and Technology: Key Issues and Debates*. Bloomsbury Academic, 2019.
63. Siemens, G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*. 2005, 2(1), P. 3-10.
64. Skinner, B. F. *The Technology of Teaching*. Appleton-Century-Crofts, 2017.
65. Trilling, B., & Fadel, C. *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. Jossey-Bass, 2018.
66. Voogt, J., & Knezek, G. *International Handbook of Information Technology in Primary and Secondary Education*. Springer, 2019.
67. Warschauer, M. *Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide*. MIT Press, 2017.

68. Waxman, H. C., et al. Technology Implementation and Classroom Practice: Teachers' Perspectives. *Journal of Research on Technology in Education*. 2018, 40(4), P. 409-425.
69. Zhao, Y. *Catching Up or Leading the Way: American Education in the Age of Globalization*. ASCD, 2019.
70. Zwiers, J. *Building Academic Language: Meeting Common Core Standards Across Disciplines*. Jossey-Bass, 2017.
71. Cummins, J. *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. Multilingual Matters, 2019.
72. Halliday, M. A. K. *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. Bloomsbury Academic, 2018.